

Dessanlaşan türkmen ýigdi: Mehraly beg

Category: Kitapcy,Taryhy şahslar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Dessanlaşan türkmen ýigdi: Mehraly beg DESTANLAŞAN YİĞİT
MEHRALİ BEY (MİHRALİ BEY)

Karapapak-Terekeme Türklerinden olan Mehrali, Tiflis vilayetinin Borçalı sancağına bağlı Darvaz köyünde doğup büyümüştür. Babası Abdullah, dedesiye Memili'dir. Her Karapapak_terekeme Türkü gibi asil bir aileden olan Abdullah, Acem kızı ile evlenir. Ondan Mehmet Ali, ikinci hanımından ise İsa Bey, Mehrali Bey ve Ali Bey doğmuştur. İki de kızı vardır. Mehrali Bir Karapapak-Terekeme Türkü olması dolayısıyla yetiştiği bölgenin özelliklerine göre, ata binme ve sair erkekte bulunması gereken özellikleri tam olarak şahsında taşımaktadır. Gününün gereği savaşçı olarak yetişmiştir. Ata binmeyi küçük yaşlarında öğrenmiştir. Mahallesindeki, bölgesindeki insanlar onun ata biniş şeklini hayran hayran seyrederler. Kısa boylu, kara yağız, yüzünde şeytan tüyü var denilen cinsten ve herkesin görmek ve konuşmak istediği bir gençtir. Etine dolgun, kara yağız ve sevimli biridir. Genç yaşlardaki gözü pekliği, "gözünü pıtıraktan esirgemez!" diye tâbir edilen özelliklere sahiptir. Cesareti, mertliği ve çevikliği dillerde söylenir olmuştur.

17 yaşında babasını kaybeder. Ruslar, babasının cenazesinin müslüman mezarlığına gömülmesine izin vermez. Rivayete göre gece rüyasında babasını görür ve babası "Sen nasıl karapapak yiğidisin, beni bu mezarlığa nasıl gömdürdün, eğer beni bu Moskofun arasından almazsan sana hakkımı helal etmem" der. Bunun üzerine silahlarını kuşanan Mehrali, evden çıkarak doğruca mezarlığa gider. Mezarlıkta rus askerleri nöbet tutmakta olduğundan sessizce babasının mezarına kadar giden Mehrali, mezarı açar ve babasının cesedini mezardan çıkararak omuzun alır ve tam dışarı çıkmak üzere iken askerlere

yakalanır. Mehrali cesedi yere koyup ellerini havaya kaldıracağı anda ani bir hareketle nöbetçilerin üzerine saldırır ve ikisini de oracıkta öldürür. Tekrar babasının cesedini omuzlayarak doğruca Müslüman mezarlığına götürür ve okuduğu dualarla tek başına gömer. Bu olaydan sonra Mehrali için kaçaklık dönemi başlamıştır.

Ertesi gün olayın duyulması ile Tiflis valisi köyü ablukaya aldırır. Ancak Mehrali dağa çıktığından yakalanmaz. Korkunç bir takip başlamıştır. Mehrali'yi aramak bahanesiyle Türk köylerine baskınlar düzenleyen Rus askerleri, yerli ahaliye zulm etmekte onun yerini öğrenebilmek için insanlara işkence etmektedirler. Hele olayın Çar Aleksandr tarafından duyulması, baskı ve zulmün dahada artmasına ve başkaca insanların da dağa çıkmalarına sebep olmuştu. Bu arada içerideki hainlerden Keçeli köyünde Hacı Veli, Mehrali'nin İran'da bulunduğunu ihbar eder. Çar, İran Şahına bir name yazarak Mehrali'nin yakalanmasını talep eder. Bu defa İran zaptiyeleri tarafından sıkıştırılan Mehrali, tekrar Rus tarafına geçer. Olayların sürekli bu şekilde gelişmesi ve Mehrali ve onunla birlikte hareket eden adamlarının yakalanmasındaki zorluğu gören Çar, bu ekibin içinden birkaç kişiyi affederek muhbir olarak kullanmak ister. Bu tuzağa düşenlerden Mansur ve Tavşankuloğlu Hüseyin gizlice valiye gider, teslim olurlar. Serbest bırakılan bu hainler, Mehrali'nin baba evini basar, ağabeyi Mehmet Ali'yi öldürürler. Olaylar bu şekilde devam edip giderken Mehrali her sıkıştırıldığında birkaç Rus askerini daha öldürüyor ve kaşışını devam ettiriyordu. Artık yüzlerce asker Mehrali'nin peşindeydi.

Osmanlı Rus sınırına yakın bir bölgede meydana gelen şiddetli bir çatışma sonrasında Mehrali yaralı olarak Osmanlı topraklarına geçer ancak bir ihbar sonucu yakalanarak Kars hapishanesine atılır. Uyandığında elleri ve ayakları prangaya vurulmuş vaziyette bulur kendisini. Yarası kapanmamış, yapılmak istenen tedaviyi "zehirlerler" korkusu ile kabul etmemiştir, durumu her geçen gün daha kötüye gidiyordu. Mahkum arkadaşlarının getirttiği otlarla tedavi olmaya çalışıyordu. Bu arada mahkumlardan birisinin karısı vasıtasıyla içeriye

eğe, eki ve benzeri malzemeler getirmişti. Mahkumları organize eden Mehrali onların bir tünel kazmalarını ister. Epey bir uğraş sonucu tünelin sonuna gelmişlerdi.Ama ne yazık ki tünelin çıkış noktası tam nöbetçi askerlerin bulunduğu noktaya rastlar. Son taşı kaldırmazlar ve birgün hapishanede isyan çıkar gardiyanlarla mahkumlar arasındaki arbede devam ederken prangalardan kurtulan Mehrali tünelden geçerek son taşı kaldırdığında nöbetçi tarafından fark edilir ve askerin müdahalesi sonunda bacağından yaralanır. Kaptığı süngü ile askeri öldürür, sürünerek karşıdaki ahıra gider otların arasında saklanır. Hapishanede isyan bastırılmış ve yapılan sayım sonrasında Mehrali'nin kaçtığı anlaşılmıştır.

Her tarafa atlılar salınarak aramalara başlanır. Ancak hapishanenin hemen yakınındaki ahırda saklanan Mehrali bulunamaz. Gece ahırdan aldığı bir atla dışarı çıkan ve oracıktan uzaklaşan Mehrali Maraşlı köyüne gelir. Bu köyde Musa avuşun evinde bir ay müddetle kalan Mehrali tüm yaraları iyileştikten sonra kendisine verilen bir at, silah ve erzakla buradan ayrılır. Bu sırada 93 harbi yani 1877-78 Osmanlı Rus savaşı yeni başlamıştır. Mehrali yanına topladığı 120 kadar adamı ile Ruslara yapmadığını bırakmaz Ruslar bu belalı Karapapak'la baş edemeyeceklerini anlayınca onu orduya hizmet şartı ile affederler. Mehrali o zamanki Kars kumandanı Hüseyin Hami Paşa'ya bir mektup yazarak Rus'lara karşı Osmanlı'nın yanında yer almak istediğini ve kendisinin affedilerek Osmanlı topraklarına geçişine izin verilmesini ister. Bu teklif kabul edilir ve Mehrali kuvvetleri ile ıldır'a gelir.

Kendisine Binbaşı rütbesi verilen Mehrali artık Mihrali bey olmuştur; Osmanlı'nın bir kumandanı idi ve adamları ile birlikte doğrudan savaşın içerisine girmişti. Ağustos ayında iyice kızışan savaşta Mehrali bey ve kuvvetleri Gle bölgesinde kendisinden sayı ve cephane yönünden çok güçlü olan düşmanla karşı karşıya gelir. Amansız bir mücadele başlar. Güçlü düşman karşısında başarılı olmaya azmetmiş olan bu kahramanlar bir taraftan geri çekilme taktiği ile düşmanı üzerine çekerken diğer taraftan yan kuvvetler ile için farkında olmayan Rus askerlerini çembere alırlar. Sonuçta

Çember kapatılır ve düşmanın büyük bir bölümü imha edilir. Bozkurt taktiği denilen bu taktiği Türkler asya bozkırlarında yaşıyan kurtlardan öğrenmişlerdir.

Bu savaşta atı vurulan Mehrali bey elde ettiği ganimetlerle Kars Kalesine döndüğünde buranında muhasara altında olduğunu görünce arkadan düşman glerine karşı saldırı emri vererek kuşatma altındaki kalenin kurtulmasını ve ganimetlerin günlerdir a ve susuz olan kaledeki askerlere ulaştırılmasını sağladı.

93 harbi Osmanlıyı güçsüz ve sıkıntılı bir döneminde yakalamıştı. Her türlü araç gereç ve silahtan yoksun olan komutanlar, top arabalarını çekmek üzere at veya gerekli hayvanları bulamadığı zamanlarda, bu görevi de o kutsal askerlerin yerine getirmelerini istiyor, çamurda, yağmurda ve her türlü zorluklara rağmen, askerlerin tırnaklarını toprağa gömerek bunları yeni mevzilere taşımaları sağlanıyordu. Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın sonsuz güvenini kazanan Mehrali bey her verilen görevden başarı ile dönüyor, her dönüşünde de düşmana ait mühimmat, hayvan ve çeşitli gıda maddelerini de beraberinde getiriyordu. Yine bir defasında Gümrü Tiflis yolu üzerindeki tüm telgraf tellerini keser, mfrezelerini tepeler, düşmanı çaresiz ve kımıldamaz hale getirir. Bu kahramanın yaptıkları İstanbul'a II.Abdülhamit'e kadar uzanır ve kendisine Mecidiye Nişanı verilir.

Mehrali bey daha sonra köyü Darvas'a gider, akrabalarını ve diğer Karapapakları toplayarak Kars'a göç eder. Arpaayın Mks köyüne yerleşirler. Bundan sonra Erzurum müdafaasında yer alan Mehrali bey bu savaşta ağır yaralanır 12 Aralık 1877 de Ahmet Muhtar Paşa İstanbul'a çağrılır. Bir kızak hazırlattırarak Mihrali, beyi de adamları ile birlikte yanına alarak yola çıkarlar. Mehrali bey ve Sülalesi Sivas'ta kalırken Paşa yoluna devam eder. Mehrali bey Sivas'ın Zara Nahiyesine bağlı Gevhertaş (Ghertaş) köyüne yerleşir. Onunla birlikte gelen Karapapaklarda bu civarda 40 kadar köye yerleşirler. Bunların buralara yerleşmesine herhangi bir zorluk çıkarılmaz, çünkü Padişah fermanıyla Mehrali bey ve ahvadının dilediği yere yerleşmesini serbest bırakılmıştır.

Mihrali bey Sivas'ta da boş durmaz, 40. Hamidiye süvari alayını kurar. Göçten 12 yıl sonra Kurt İsmail Paşa Mihrali bey'in yanına gelir ve Bağdat'ta ortaya çıkan bir eşkiyanın, Arapları Osmanlı aleyhine kışkırttığını söyler. Mehrali bey bunun üzerine atlılarını toplar ve Kurt İsmail Paşa ile birlikte Bağdat'a gider. Burada anılan eşkiyayı etkisiz hale getirir. Mihrali bey, Kurt İsmail Paşayla geri döner. Bu olaydan sonra Mehrali'nin ünü daha çok yayılır.

Sivas'ta bir olay sonrası Kangal kaymakamı ile ters düşen Mehrali'yi padişah'a şikayet ederler. Padişah II.Abdulhamit Han cevabi yazısında "O benim yularsız aslanımdır. Kimsenin ona baskı ve eziyet etmesine izin vermem" diyerek gelen şikayetleri geri çevirir. Fakat Sivas'ta ki devlet erkani Mehrali beyi rahat bırakmazlar. Bu arada Yemen İsyanı çıkmıştır. Sivas valisi Mehrali beyi Yemen'e göndermek isterse de padişah tercihi Mehrali beye bırakır. "Gitmem" demeyi yiğitliğe sığdıramayan Mehrali bey yollara düşer uzun bir yolculuk sonrasında Yemen'e varır duruma el koyar, ama çöl sıcaklarına fazla dayanamaz hastalanır. Bir müddet hasta yattıktan sonra oracıkta ölür. Adamlarının büyük bölümü telef olur birkaç kişi ancak Sivas'a geri döner.

● *Mehrali Bey Türküsü*

Mehrali Beyin 'de Hamidiye Alayı,
Araplar çıkardı türlü belâyı
Nedir beyim bu işlerin kolayı
Top olmazsa Arap gelmez imana.

Yemene de benim ağam Yemene
Mehrali Bey'im indimola Yemen'e,
Çadırını kurdumola çemen'e,
Dert benimdir vallah bundan kime ne?
Top olmazsa Arap gelmez imana!

Kum tipisi çıktı da görünmez otlar,
Pelli perişan oldu, küheylan atlar,
Yoruldu askerler, atılmaz toplar,

Top olmazsa Arap gelmez imana!

Yemene de benim ağam Yemene
Mehrali Bey'im indimola Yemen'e,
Çadırını kurdumola çemen'e,
Dert benimdir vallah bundan kime ne?
Top olmazsa Arap gelmez imana!

Oturur masamda yazı yazarım,
Çekerim kılıcımı ordu bozarım,
Küçük hanım sende kaldı nazarım
Acep beyim indimola Yemen'e?

Yemene de benim ağam Yemene
Mehrali Bey'im indimola Yemen'e,
Çadırını kurdumola çemen'e,
Dert benimdir vallah bundan kime ne?
Top olmazsa Arap gelmez imana!

Mehrali Bey'i sormayın yaslıdır yaslı,
Askeri sorarsanız hepsi de Karslı,
Babayiğit erlerin hepsi de fesli,
Ne diyelim beyler böyle zamana?

Yemene de benim ağam Yemene
Mehrali Bey'im indimola Yemen'e,
Çadırını kurdumola çemen'e,
Dert benimdir vallah bundan kime ne?
Top olmazsa Arap gelmez imana!

Mahalli bir ozanın söylediği bu şiirde Yemen isyanını bastırmak üzere Mehrali Beyin Arpaçay düzündə toplayıp erkeklik testi yaparak seçtiği yiğitlerden oluşan alayı ile gittiği Yemen ellerinden geri dönememesi konusu işlenmiştir. Bu şiir daha sonra yemen ağıtı olarak meşhur olmuş, birçok sanatçı tarafından icra edilmiştir. Yiğit bir Karapapak olan Mehrali Beyi ve askerlerini rahmetle anıyoruz.

Dr.Mehmet Zeki İLGAR. Taryhy şahslar